

Een huiswaluw van klei

In de zomer van 2004 kreeg ik van een vriendin een huiswaluw cadeau. Ze had hem gemaakt van klei en zwart wit geglaazuurd. Terwijl ik de wandversiering ophing, bedacht ik me hoe toepasselijk het is om een huiswaluw in klei af te beelden. Dat is immers het materiaal waarmee ze hun nesten bouwen.

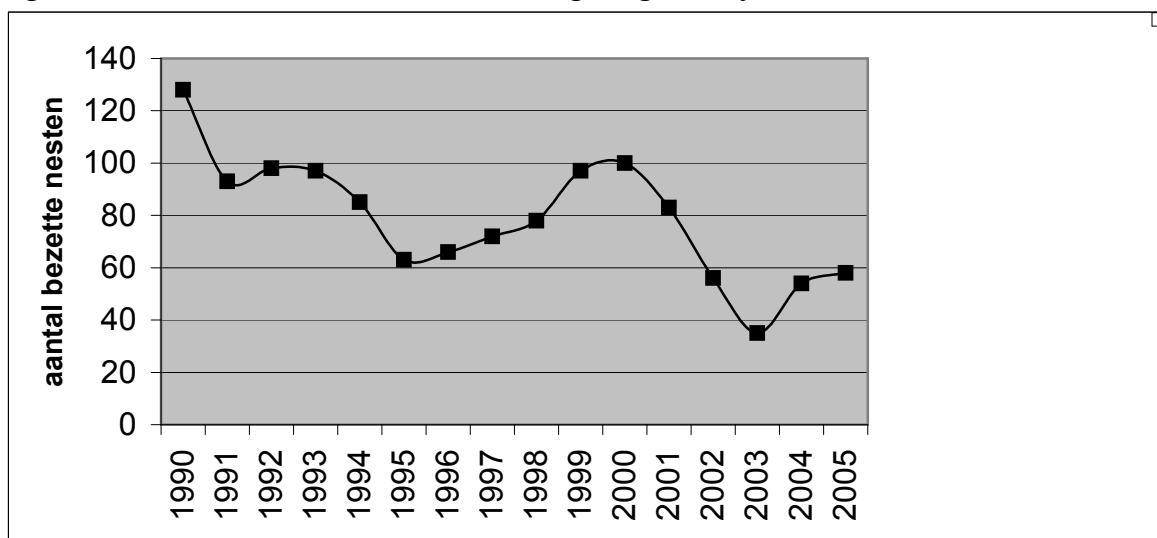
Mijmerend over huiszwaluwen drong het tot me door dat ik deze fraaie vogels de laatste jaren steeds minder vaak zie in de omgeving van Pijnacker. Dergelijke indrukken zijn echter niet altijd betrouwbaar en daarom ben ik op zoek gegaan naar huiswaluwgegevens. Al spoedig bleek dat Rinse van der Vliet en Caspar van Rijn al vele jaren broedgevallen van huiszwaluwen in de omgeving van Pijnacker inventariseren. Deze twee ijverige vogelaars stuurden mij hun gegevens van 1990 tot 2005, zodat ik de ontwikkelingen van de afgelopen 15 jaar kan beschrijven.

Inventarisatie van broedende huiszwaluwen

Het gebied dat Rinse en Caspar onderzochten omvat de dorpskernen van Pijnacker, Delfgauw en Oude Leede, alsmede de polder van Biesland, de Zuidpolder van Delfgauw en een deel van polder Schieveen. Om precies te zijn gaat het om 5 kwartblokken uit de topografische atlas met elk een oppervlakte van 2,5 x 2,5 kilometer (kwartblok: 3716-1 t/m 4 en 3726-2). Bovendien is in kwartblok 3056-4 de Nieuwkoopseweg onderzocht. Per kwartblok is het aantal bezette nesten geteld. De tellingen zijn volgens de standaardmethode van SOVON uitgevoerd in de eerste week van augustus.

In figuur 1 is een overzicht te zien van het totaal aantal bezette huiszwaluwnesten in het hele onderzoeksgebied. Uit de grafiek blijkt dat het aantal broedende huiszwaluwen in de omgeving van Pijnacker behoorlijk fluctueert. Er is echter wel een duidelijke achteruitgang waarneembaar. In 1990 werden er 128 bezette nesten gevonden, terwijl dat aantal in 2005 is gehalveerd tot 58 nesten. Rinse verzekerde me dat de aantallen voor 1990 zelfs nog veel hoger lagen.

Figuur 1: broedende huiszwaluwen in de omgeving van Pijnacker

Laten we eens een aantal verschillende locaties waar huiszwaluwen broeden in beschouwing nemen. De huiszwaluwkolonies aan de Ackerdijkseweg en de Zuideindseweg zijn in de afgelopen 15 jaar verdwenen. In de dorpskern van Pijnacker is het aantal broedende huiszwaluwen afgenomen van meer dan 50 paar in 1990 naar 3 paar in 2005. Aan de Nieuwkoopseweg is het aantal bezette nesten eveneens fors achteruit gegaan van circa 38 paar in 1990 naar 3 paar in 2005. Vergelijkbare ontwikkelingen zijn te zien aan de Oude Leedeweg en de Overgauwseweg. Twee huiszwaluwkolonies in de omgeving die redelijk stabiel zijn gebleven liggen aan de Rijkskade in Pijnacker (10-15 broedparen) en aan de Hildelaan in Delfgauw (10-30 broedparen). De kolonie aan de Hildelaan deed het goed in 2004 en 2005. In die jaren werden er respectievelijk 30 en 29 bezette nesten gevonden.

Oorzaken voor verandering

De telgegevens van Rinse en Capar bevestigen mijn indruk dat de huiszwaluw het moeilijk heeft in onze woonomgeving. Is deze situatie alleen in de omgeving van Pijnacker aan de orde, of gaan de aantallen huiszwaluwen in heel Nederland achteruit? Daarvoor heb ik de SOVON atlas voor Nederlandse broedvogels (2002) geraadpleegd. In deze atlas staat beschreven dat bij vergelijking van tellingen uit 1966-1969 en 1989-2002 een landelijke achteruitgang van 62% of meer heeft plaatsgevonden. Helaas gaat het dus niet alleen om een lokale ontwikkeling.

De vraag dringt zich op wat de oorzaak is van het afnemend aantal broedgevallen. In de SOVON atlas worden verschillende oorzaken genoemd. Het bouw materiaal voor de nesten is schaarser geworden door het asfalteren en bestraten van boerenerven. Huiseigenaren steken soms huiszwaluwnesten af vanwege vermeende overlast. Overstekken worden vaak in het broedseizoen geschilderd in donkere kleuren, terwijl de voorkeurskleuren van huiszwaluwen wit, geel en crème zijn. En tot slot wordt vermeld dat het aannemelijk is dat landbouwkundige ontwikkelingen hebben geleid tot een verslechterde voedselsituatie. In hoeverre zijn deze oorzaken van toepassing in de omgeving van Pijnacker?

Beschikbaarheid van bouw materiaal

Huiszwaluwen maken hun nesten van klei. Deze nesten kunnen meerdere jaren achtereen worden gebruikt. Hoe lang een bouwsel blijft hangen ligt aan de kwaliteit van het bouw materiaal en de weersomstandigheden. Uiteindelijk vallen alle nesten vroeg of laat naar beneden, soms door toedoen van huiseigenaren. Dat is op zich geen probleem als er voldoende klei beschikbaar is, maar is dat wel zo?

In de omgeving van Pijnacker bestaat de bodem oorspronkelijk uit klei en veen. Deze grondsoorten liggen als een mozaïek verspreid in het landschap, waardoor op de ene plek meer klei beschikbaar is dan op de andere. Deze klei is alleen voor de huiszwaluwen te bereiken als de grond braak ligt en bovendien moet de klei vochtig zijn om verwerkt te kunnen worden.

Het is moeilijk in te schatten in hoeverre zulke modderige plekjes aanwezig zijn in de omgeving van Pijnacker. In de dorpskern van Pijnacker heb ik zelf geen geschikte modderpoelen gezien. Blijkbaar slaagden de huiszwaluwen er ook niet in om klei te vinden, want slechts één paartje deed in juni 2005 een zwakke poging om een nest te bouwen aan de

Kerkweg. Dit resulteerde echter niet in een bruikbaar nest. Uiteindelijk werd er in de dorpskern alleen gebroed in drie oude nesten.

In juni en juli 2005 ben ik enkele keren bij de kolonies aan de Rijskade en de Hildelaan gaan kijken in de hoop huiszwaluwen te observeren tijdens de nestbouw. Helaas heb ik op beide locaties geen bouwactiviteit gezien. Misschien waren er voldoende nesten beschikbaar, zodat er niet zoveel gebouwd hoefde te worden. Bovendien schijnt een ervaren paar in één dag een nest te kunnen bouwen. Om een dergelijke kortdurende activiteit te zien te krijgen, moet je geluk hebben of dagelijks kijken.

Beschikbaarheid van favoriete dakranden

Huiszwaluwen bouwen hun nesten bij voorkeur aan schuine, overstekende, lichtgekleurde dakranden voorzien van dakbalken. Dat viel me pas op nadat ik het had gelezen in de SOVON atlas, maar het klopt precies. Dit soort dakranden is vrij zeldzaam in de omgeving van Pijnacker, maar ze zijn er wel en lang niet allemaal voorzien van huiszwaluwnesten. Dat wil echter nog niet zeggen dat huiszwaluwen op alle locaties waar voldoende voedsel en klei beschikbaar is, eveneens geschikte dakranden kunnen vinden.

Vooraf in nieuwbouwwijken kom je dergelijke dakranden zelden tegen. Eind september 2005 wordt mij echter verteld dat er een huiszwaluwnest is gesignaleerd in de splinternieuwe wijk Rietlanden. Onmiddellijk ga ik er heen. De straten zijn nog niet eens geplaveid, slechts enkele huizen zijn bewoond. Het is opvallend dat veel huizen in deze wijk beschikken over de favoriete huiszwaluwdakranden. Al spoedig heb ik het nest gevonden aan een huis dat nog niet eens door mensen wordt bewoond. Het is een beetje bevreemdend, maar wel erg leuk dat deze nieuwbouwwijk is goedgekeurd door de huiszwaluwen.

Beschikbaarheid van voedsel

Huiszwaluwen eten uitsluitend vrij vliegende insecten. Zwermende kleine insecten, zoals vliegjes, muggen en bladluizen maken een belangrijk deel uit van hun menu. Dit soort insecten zijn talrijk in drassige gebieden met open water en een uitbundige plantengroei. De nabijheid van zulke voedselgebieden is voor broedende huiszwaluwen van groot belang, want ze zoeken hun voedsel gemiddeld niet veel verder dan een halve kilometer van hun nest.

Landschappelijk gezien is er in het telgebied enorm veel veranderd in de afgelopen decennia. Zo'n 20 jaar geleden was Pijnacker een klein dorpje dat aan alle kanten werd omgeven door circa 5 kilometer landbouwgebied. Heden ten dage is die open ruimte grotendeels volgebouwd met nieuwbouwwijken, glastuinbouw, en bosrijk recreatiegebied. In de bebouwde kom en boven glastuinbouw zijn doorgaans veel minder insecten te vinden dan boven vochtige weilanden met vee, waardoor de beschikbaarheid van voedsel is afgenomen. Bovendien jagen huiszwaluwen niet in bossen, waardoor het potentiële jachtgebied kleiner is geworden.

Naar mijn idee legt de beschikbaarheid van voedsel de grootste beperkingen op aan het aantal huiszwaluwen dat in de omgeving van Pijnacker tot broeden komt. Aan de landschappelijke ontwikkelingen valt weinig te doen. Het is te hopen dat er geschikte jachtgebieden overblijven zodat de huiszwaluwen ons niet helemaal zullen verlaten.

Caroline Elfferich, april 2006